

TELEPÜLÉSFÖLDRAJZI TANULMÁNYOK

2014/2

KIHALÁS SZÉLÉRE SODRÓDOTT FALVAK MAGYARORSZÁGON VILLAGS ON THE VERGE OF EXTINCTION IN HUNGARY BAJMÓCY PÉTER - BALOGH ANDRÁS	3
ADALÉKOK BALATONBOGLÁR TELEPÜLÉSFÖLDRAJZÁHOZ SETTLEMENT MORPHOLOGY OF BALATONBOGLÁR BORSOS ÁRPÁD	13
AZ 1971. ÉVI OTK ÉS HATÁSA KOMÁROM (-ESZTERGOM) MEGYÉBEN THE IMPACT OF THE NATIONAL CONCEPT FOR SETTLEMENT NETWORK DEVELOPMENT ON KOMÁROM (-ESZTERGOM) COUNTY KOC SIS ZSOLT	24
ZSUGORODÓ KISVÁROSOK – A DEMOGRÁFIAI HANYATLÁS NÉHÁNY LOKÁLIS ASPEKTUSA SHRINKING SMALL TOWNS – LOCAL ASPECTS OF DEMOGRAPHIC DECLINE PIRISI GÁBOR	35
A MÚLT JÖVŐJE - BUDAPEST KÖZELMÚLTJA ÉS AZ ÁTALAKULÓ JÖVŐ THE FUTURE OF THE PASS - BUDAPEST RECENT PASS AND THE CHANGING FUTURE L. RÉDEI MÁRIA	47
A SZUBURBANIZÁCIÓ NÉHÁNY VÁLASZTÁSFÖLDRAJZI SAJÁTOS SÁGA A HAZAI NAGVÁROSI AGGLOMERÁCIÓK PÉLDÁJÁN SOME SPECIFICITY BETWEEN THE SUBURBANISATION AND ELECTORAL GEOGRAPHY EXAMPLES OF HUNGARIAN METROPOLITAN AREAS VASÁRUS GÁBOR – VIDA GYÖRGY	59
EGY MEGÚJULT VÁROSKÖZPONT TÁRSADALMI ELFOGADOTTSÁGÁNAK VIZSGÁLATA PÁPA PÉLDÁJÁN THE SOCIAL ACCEPTANCE OF A RENEWED CITY CENTRE, THROUGH THE EXAMPLE OF PÁPA CSÉBI MÁRK	73
NYÍREGYHÁZA LAKOTT TERÜLETÉNEK ÉRTÉKE A LAKOSSÁG IGÉNYE ÉS VÉLEMÉNYE ALAPJÁN THE VALUE OF INHABITED AREAS OF NYÍREGYHÁZA BASED ON THE DEMANDS AND OPINIONS OF INHABITANTS GYENIZSE PÉTER – BOGNÁR ZITA – KÓKAI SÁNDOR	86
A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG LAKOSSÁGI MEGÍTÉLÉSE BUDAPESTI ESETTANULMÁNYOK ALAPJÁN RESIDENTS' ATTITUDE TOWARDS CULTURAL HERITAGE - BUDAPEST CASE STUDIES PAP ÁGI	97

A VIDÉK KUTATÁSA ÉS A VIDÉKFÖLDRAJZ JELLEGZETESSÉGEI FRANCIAORSZÁGBAN KOROM ANNAMÁRIA – HORNYÁK SÁNDOR	110
A MAROSSZÖG KÜLTERÜLETI NÉPESSÉGE (1910) THE OUTSKIRT POPULATION OF THE MAROSSZÖG KÓKAI SÁNDOR	124
ONGA NÉPESSÉGÉNEK RÉTEGZŐDÉSE ÉS TERÜLETI SZEGREGÁCIÓJA LAYERS AND TERRITORIAL SEGREGATION OF ONGA'S POPULATION KRISTÓF ANDREA	138
AZ EURÓPA KULTURÁLIS FŐVÁROSA CÍM ELNYERÉSÉNEK HATÁSA A KULTURÁLIS TURIZMUS ÉS A KULTURÁLIS IPAR FEJLŐDÉSÉRE MARIBOR, NAGYSZEBEN ÉS PÉCS ESETÉBEN GONDA TIBOR – CSAPÓ JÁNOS	154
BESZÁMOLÓ: BERKI MÁRTON – AZ EGYKORI IPARI TERÜLETEK FUNKCIÓVÁLTÁSÁNAK PÉLDÁI BUDAPESTEN - A POSZTSZOCIALISTA KONTEXTUS ÉS A FÖLDRAJZI LÉPTÉK SZEREPE AZ ÁTALAKULÁSBAN CÍMŰ DOKTORI VÉDÉSRŐL HALÁSZ LEVENTE	166
BESZÁMOLÓ NÉMETH SÁNDOR DOKTORI ÉRTEKEZÉSÉNEK NYILVÁNOS VITÁJÁRÓL CSAPÓ TAMÁS	168
FEDELES TAMÁS (SZERK.): PÉCS TOPOGRÁFIÁJA - A KEZDETEKTŐL A 20. SZÁZAD ELEJÉIG - PÉCSI MOZAIK 3. KRONOSZ KIADÓ, PÉCS, 2013 LENNER TIBOR	170

A SZUBURBANIZÁCIÓ NÉHÁNY VÁLASZTÁSFÖLDRAJZI SAJÁTOSSÁGA A HAZAI NAGVÁROSI AGGLOMERÁCIÓK PÉLDÁJÁN

VASÁRUS GÁBOR – VIDA GYÖRGY

SOME SPECIFICITY BETWEEN THE SUBURBANISATION AND ELECTORAL GEOGRAPHY EXAMPLES OF HUNGARIAN METROPOLITAN AREAS

The suburbanisation in hungarian metropolitan areas are well researched part of geographycal literature. Main historycal and socio-economic features of this process are also well knowned, but elecoral geography of suburban areas is not in the front of hungarian research. The national implantation of party preferences and the electoral behavior of the agglomeration of Budapest have been set in scientific work, but in this case the hungarian regional role cityes are poorly studied. The main relevance of researched topic is the new hungarian electoral law (2011. CCIII.) and creation of new electoral districts.

In this paper we choised hungarian regional role metropolitan areas, and used statistical tools to try examine some marked electoral geographycal characteristic of these areas. We used different statistical methods (city-suburban balance index, linear regression) to describe the electoral patterns of metropolitan areas. The necessary data provided by the Hungarian Central Statistical Office, database of TeIR and the electronical database of National Election Commission.

In the first part of the paper we analysed the main demographyc and socio-ecenomic features after 2000, and the new constituencies borders how attitude in agglomeration areas. In our work we typify the settlements in political view basis of the parliamentary list (2002-2006-2010) votes. We examine the electoral polarisation around metropolitan areas, try to find connections between the social features and electoral outcomes Which areas have stronger agglomeration there we found equilibrium plus in distribution of liberal and green voting. In our research we try to demonstrate that socio cleavages exist between the city center and suburban areas.

BEVEZETÉS

Hazánkban a szuburbanizáció a rendszerváltozás után vált intenzívvé a hazai nagyvárosok közelében. A központból történő kiköltözések az ezredfordulóra gyorsultak fel, így a folyamattal járó jelentős demográfiai és társadalmi változások is ekkor váltak jelentőssé az agglomerációk szuburbán településein. A folyamat révén a helyi társadalom átalakulása felgyorsult. Eleinte a kedvező hatások domináltak, majd a szuburbán lakosok arányának növekedésével a belső konfliktusok is megjelentek (BAJMÓCY 1999; CSANÁDI–CSIZMADY 2002; VÁRADI 1999).

A hazai vidéki nagyvárosok agglomerálódásával kapcsolatos vizsgálatok az 1970-es évektől fokozatosan a kutatások homlokterébe kerültek. Ugyanakkor a kutatások kérdésköre is bővült, így a várostérségek gazdasági-, intézményi- és politikai jellemzői is az érdeklődés középpontjába kerültek (CSANÁDI–CSIZMADY 2002, TÓTH 1993; TÍMÁR – BAUKÓ 1999; BAJMÓCY 1999; HARDI 2012).

A pártpreferenciák országos vagy területi beágyazódásáról készültek tudományos munkák, valamint jellemzően Budapest, és agglomerációjának választói viselkedésével foglalkoztak

(KOVÁCS 2000, JANKÓ–KOMORNOKI 2008, SZABÓ 2013), viszont a vidéki nagyvárosok és agglomerációik e jellemzői kevésbé kutatottak.

A téma választásföldrajzi vizsgálata azért is aktuális, mert 2011. december 23-án fogadta el a parlament a CCIII. törvényt az országgyűlési képviselők választásáról, és a 2013. évi XXXVI. törvényt a választási eljárásról. 2014-től már az új keretfeltételekkel szavazunk, és a választókerületek átrajzolásával a voksolásnak konkrét térbeli vonatkozásai is vannak. Közismert, hogy a választásokon legtöbbször kulcsszerepet a fővárosi és a nagyvárosi kerületek kapnak, hiszen ezeken a területeken viszonylag sok a választásra jogosultak száma, és még a részvétel is nagyobb, mint a mezővárosias, falvas, vidéki kerületekben (KOVÁCS–DINGSDALE 1998).

A tanulmány célja, hogy megvizsgálja a győri, miskolci és a pécsi agglomeráció, valamint a debreceni és szegedi településegységek választási földrajzi jellemzőit. Vizsgálat tárgyát képezi az, hogy a városok és környezetük népességének eltérő demográfiai jellemzői hogyan eredményezhettek különböző választásföldrajzi tendenciákat, és a városból történő kiáramlás és egyéb tényezők ezt milyen mértékben befolyásolták.

Kutatásunk során egy hipotézist is megfogalmaztunk. Mivel a nemzetközi szakirodalomban kimutatták, hogy ellentétes választói magatartás jellemzi a központi nagyvárost és az agglomeráció további településeit, ezért az volt a feltevésünk, hogy ez a hazai regionális szerepkörű nagyvárosaink választási földrajzában is jelentkezik. A tanulmány elején a témakör kutatási előzményeit és főbb eredményeit vázoljuk fel. Ezt követően a regionális szerepkörű városaink statisztikai alapú vizsgálatát, valamint fontosabb választásföldrajzi jellemzőit határozzuk meg, aminek módszertani alapjaira a későbbiekben térünk ki. A dolgozat záró részében a pártpreferenciák és a társadalmi mutatók közötti összefüggéseket próbáljuk megragadni korrelációval és regresszióval.

1. NAGYVÁROSI TÉRSÉGEK ÉS A VÁLASZTÁSI FÖLDRAJZ

A második világháborút követően kutatott témává vált a városközpontok és agglomerációik választásföldrajzi elkülönülése, amit a szuburbanizáció is befolyásolt. Eleinte amerikai publikációk jelentek meg a témában, ahol a központban baloldali, míg a szuburbiában és a környező településeken jobboldali pártok sikerességét állapítottak meg, később Cox ezt alátámasztotta a londoni gyűrűben is (JANKÓ–KOMORNOKI 2008). Az 1990-es éveket követően az újabb vizsgálódási hullám keretein belül Walks némiképp árnyalta ezt az általános megállapítást. A jobbra tolódást a külső szuburbán gyűrűben vélte felfedezni, míg a belső gyűrűben a baloldali pártok eltérő sikerességét mutatta ki (WALKS 2005).

Az eltérő választásföldrajzi tulajdonságai nem csak a választói szavazatokban mutatkozik meg, hanem a politikai pártok eltérő kampánystratégiáikban. Ezek közül kiemelhető a társadalmi törésvonalak megléte és az erre épülő, eltérő érdekcsoportoknak szóló politikai üzenetek hatásai (ENYEDI–KÖRÖSÉNYI 2004).

Továbbá megállapítható, hogy a migráció átrendezi a helyi társadalom évtizedes rendszereit, viszonyait, érdekeit és identitását, ha a beköltözők társadalmi státuszukban, értékrendjükben jelentősen különböznek a helyben született lakosságtól. A középosztály beáramlása átalakítja a társadalmi hierarchiát, megindul a polarizálódás, az eltérő életvitel és

szokások révén a lakosság két csoportja elkülönül (CLOUT 1976, TÍMÁR 1999). A nemzetközi és hazai szakirodalom jó része egy életmóddal azonosítja a szuburbiákat. A fehér középosztálybeli gyermekes családokat tartják az itt élők legfőbb csoportjának, így eleinte a család és gyermeknevelés központi szerepét, a jó szomszédságot, a magas aktivitást, politikai konzervativizmust és nemzeti liberalizmust feltételezték a kutatók (TÍMÁR 1999).

Azonban a fehér középosztály szuburbiájának "mítosza" a nyolcvanas évekre megbukott. A vizsgálatok kimutatták, hogy az alsóbb társadalmi csoportok, csonka családok, gyermektelen párok, majd a kisebbségek jelenlétét és a háziasszonyok is elkezdtek a városba ingázni a női foglalkoztatás növekedésével. Továbbá a szuburbiák fejlődése során elővárosok alakultak ki, melynek köszönhetően az ingázási és költözési folyamatok iránya is megváltozott, ezért megváltozik a helyi közösség összetétele. Ennek megfelelően a szuburbiák és az agglomerációs települések társadalmi folyamatai nem fűzhetőek fel egy életformára, társadalmi rétegre, ezáltal választásföldrajzi jellemzőik is túl komplexek, valamint a városi és elővárosi életforma a tömegfogyasztás világában összeolvadtak (TÍMÁR 1999, DUANY *et. al.* 2000).

Álláspontunk szerint meghatározó az is, hogy a magyarországi agglomerációknak több sajátosságára is van. A hetvenes években a városokhoz csatolt falvak jó része ma is őrzi falusias jellegét, így a szuburbanizáció kiemelt célterületei. Ezáltal megjelenik egy városhatáron belüli szuburbanizáció a hazai nagyvárosokban, amely a városok adatsorait a szuburbán öv felé mozdítja a tényleges városi maghoz képest. Hazánk szuburbiáiban kiemelten jelentős a rurális vidékekről kiinduló migráció szerepe is. Ezért a szocializmus évtizedeiben a városba költözést nehezítő adminisztratív akadályok miatt a mai szuburbán övbe áramló rurális népesség hatását is érdemes figyelembe venni. A rendszerváltozás évtizedében a szuburbán öv nem csak a jómódúak migrációs célterülete volt, de a szegények is ide mentek a megélhetési költségek miatt, ez különösen a külterületeken (Dunántúlon és észak-Magyarországon a szőlőhegyek és zártkertek, míg az alföldön a tanyák) vált jellemző folyamattá (TÍMÁR 1999, TÍMÁR - BAUKÓ T. 1999, HARDI 2002, BAJMÓCY 2000).

Az előzőekből kifolyólag a választói viselkedés időbeli alakulásában kiemelkedő szerep jut a társadalmi és kulturális folyamatok változásának is. A klasszikus Lipset-Rokkan féle törésvonalak elsősorban ipari társadalmakra voltak jellemzőek (BAYER 2000). A globalizáció felerősödésével és az információs társadalom térnyerésével a hagyományos értékrendszerek oldódtak, ami a materiális–posztmateriális törésvonalak kialakulását is eredményezte (SZABÓ 2013).

Településszintű választásföldrajzi vizsgálatoknál azonban a fő feltételezéseknek teljesen ellentmondó eredmények is születhetnek. Ennek okait a választói viselkedést meghatározó, összetett tényezőkben találhatjuk meg. Egyebek között ilyen lehet a település történeti és társadalmi fejlődése, a helyi elit befolyása, az új és régi lakók közötti konfliktusok megnyilvánulásai (SHIN-ANGNEW 2011). Ugyanakkor Shin és Angew szerint a kutatási módszertan is jelentősen befolyásolja a kapott eredményeket. Lombardia és Milánó példáján keresztül mutatták be, hogy a területi autókorreláció és a földrajzilag súlyozott regresszió eredményei térben eltérően hangsúlyozták az Északi Liga népszerűségét. Voltak olyan települések, amik követték a trendeket, és voltak olyanok, amik ellentétes eredményeket mutattak az általános hipotézissel.

Meghatározó elem továbbá, hogy a poszt-kommunista államok, így Magyarország is eltérő fejlődési pályát járt be, mint a Nyugat-európai országok. A képviseleti demokrácia kialakulásában két alapvető különbséget érdemes kiemelni. Egyrészt a kommunista múlt és diktatúra gyökereiből eredő behatások, valamint az erre adott különböző intézményi válaszok meghatározták a társadalom választási kultúráját. A másik, hogy 1989 környéki választási reformok gyorsak voltak, és a poszt-kommunista államokban ezt nem előzte meg egy mély társadalmi fejlődés, ami koordinálta volna a reformfolyamatokat (BIRCH et al. 2002).

Ebből kifolyólag Magyarországon a rendszerváltozást követő első országgyűlési választáson az állampolgárok döntő többsége a kommunista rendszer ellen voksolt. Ezután kezdetét vette egyfajta politikai szocializáció. 2002-re megszilárdult egy-két tömörülésből álló politikai struktúra, nevezetesen a keresztény-konzervatív, kisgazda-nemzeti és a liberális és szociáldemokrata-szocialista irányzat (BŐHM 2003). 2010-re a baloldali párt támogatottságának jelentős visszaesése miatt a korábbi állapotot felváltotta a Fidesz-KDNP, mint „centrális” erő dominanciája a pártstruktúrában. Továbbá megjelent –a nyugati országoknál már 1980-as évektől tapasztalt, materiális-posztmateriális törésvonal mentén– egy zöld, valamint egy szélsőjobboldali párt is (SZABÓ 2013).

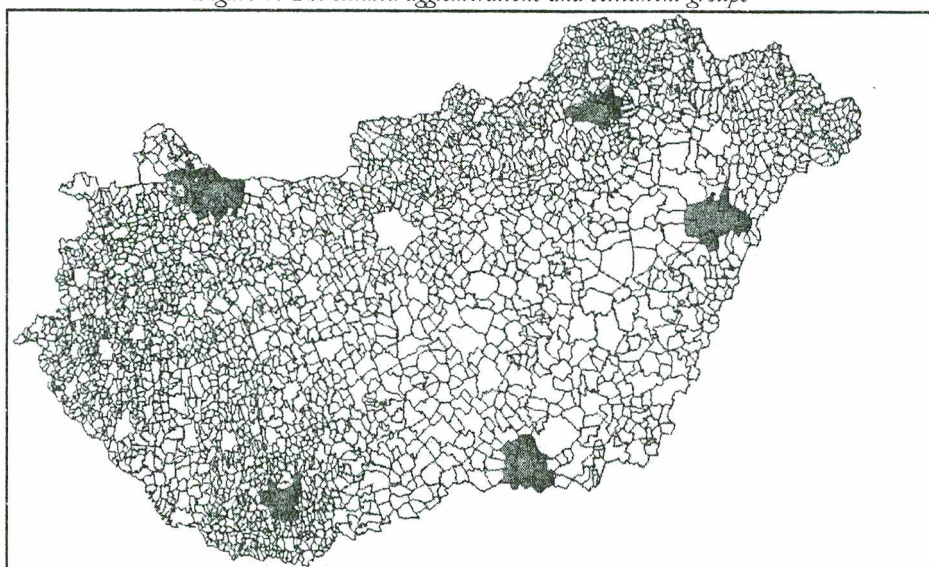
Hazánkban a rendszerváltozást követően a választások eredményeinek vizsgálatával fejlődhetett a választási földrajz is. A vizsgálódásunkhoz szorosan kapcsolódik, hogy a kilencvenes évek végén Kovács (1998) leírta Magyarország politikai földrajzi térszerkezetét (KOVÁCS–DINGSDALE 1998), míg Hegedűs az alföldi sajátosságokat vizsgálta. Jankó és Komornoki Budapest térségében, statisztikai módszereket felhasználva elemezte a már említett nyugati modellek érvényességét. Megállapításuk szerint 2006-ra az MSZP támogatottságának térbeli kiegyenlítődését vehettük észre, míg az SZDSZ jelentős koncentrálódáson ment keresztül (JANKÓ–KOMORNOKI 2008).

Vizsgálódásunkhoz szorosan kapcsolódik Szabó (2013) munkája is, aki kimutatta Budapesten belül a zöld és szélsőjobboldali szavazók térbeliségének jellemzőit. Általános tendenciák mögött lakótelepi léptéken komplex okokat vázolt fel a két párt inverz térbeliségére, amint a 2014-es országgyűlési választások eredményeivel célszerű tovább vizsgálni.

2. A KUTATÁSI TERÜLET BEMUTATÁSA

A szakirodalom áttekintését követően kutatási területeinké az öt regionális szerepkörrel rendelkező nagyvárost választottunk ki. Ezt Beluszky Pál statisztikai vizsgálatokon alapuló munkája alapján választottuk ki (BELUSZKY 1999). A vizsgáltba bevont települések kiválasztásánál a KSH 2003-ban hivatalosan közzétett településegysétek és agglomerációk fogalomrendszerét és lehatárolását vettük figyelembe [1]. A Győr közvetlen szomszédságában elhelyezkedő négy település, Bőny, Nagyszentjános, Pér és Töltéstava nem szerepel a beosztásban, viszont több publikáció beleveszi ezeket a településeket is (HARDI 2012), így mi is hasonlóan jártunk el. A többi területi egységnél maradtunk az eredeti KSH-s beosztásnál (1. ábra).

1. ábra A vizsgált agglomerációk, településegységek
Figure 1. The studied agglomerations and settlement groups

Forrás: https://www.ksh.hu/teruleti_atlasz_agglomeraciok, HARDI 2012

A Győri agglomeráció területe hazánk egyik hagyományosan urbanizált területe. Fejlődését alapvetően meghatározta a megyeszékhely 1960 utáni iparosodása és a sugaras közlekedési hálózat. A rendszerváltás után hazánk egyik leginkább dinamizálódó városaként jelentős bevándorlás indult meg a várost körülölelő szuburbán övbe. Az öv jellemzője, hogy északnyugaton és délkeleten egy-egy nagyobb szuburbán zóna alakult ki, melyek között a rosszabb elérhetőség miatt kevésbé előnyös helyzetű falvak találhatók. E sajátos szerkezet egyben azt is eredményezi, hogy az agglomerációs gyűrű kiterjedése a legtöbb kutatásban szabálytalan alakú, és rendkívül eltérő kiterjedésű (HARDI 2012).

A Debreceni településegységekbe a megyeszékhelyen kívül kilenc település tartozik. A Debrecenből történő kiáramlás különösen az ezredfordulón volt intenzív a környező falvakba, később intenzitása csökkent. A szegedi és debreceni térség közös jellemzője még a külterületi lakott helyek jelentős szerepe a szuburbanizációban. Mivel a tanyák és zártkertek egy jó része a városok közigazgatási határain belül helyezkedik el, azok a statisztikában a városokon belül jelennek meg (TÍMÁR 1999, TÍMÁR–BAUKÓ 1999). Debrecen esetében a teljes 800 km²-es területű településegységek 2001–2011 közötti népességnövekedésének (1508 fő) ötszörösével nőtt Debrecen külterületeinek lakossága (7686 fő), jelezve a városhatáron belüli szuburbanizáció jelentőségét [2]. E jelentős szuburbán népesség szintén befolyásolta a kutatási eredményeinket és hangsúlyozza az eltérő léptékek szerepét.

Az összesen több mint 200 ezer fős szegedi térség alföldi jellegű településszerkezettel rendelkezik, de a megyei átlagnál kisebb a vonzott falvak területe és népessége, csak Algyő és Sándorfalva 5000 fő feletti. Az agglomeráció térbeli kiterjedésének növekedését gátolja a határ menti fekvés, keleten Hódmezővásárhely és Makó közelsége. A térséget Csongrád

megyéhez hasonlóan természetes fogyás jellemzi, melyet a vándorlási nyereség csak a szuburbán településeken képes ellensúlyozni. A szuburbanizáció 2000 előtt csak az északnyugati községekben jelentkezett. A folyamat az önállóvá vált Algyőre és a délkeleti településekre az évtized első felében terjedt ki, mely a szuburbanizáció csúcsidőszaka volt a megyében. Az évtized második felétől az országos trendeknek megfelelően azonban lelassult a migráció üteme valamint a természetes fogyás következtében több falu népessége is csökkenni kezdett. Szeged esetében a 2001 és 2011 közötti időszak alatt (az időközben belterületté nyilvánítottakkal együtt) a külterületi növekmény 1772 fő, míg a teljes településeggyüttes esetében 3943 fő a pozitívum [2].

A miskolci agglomerációt 13 település alkotja, ebből négy 2000 fő alatti. Az agglomeráció fejlődését különösen nyugat felé korlátozza a domborzat, valamint a közlekedési folyosók terhelhetősége. A rendszerváltozás után gyorsan megindult a népesség kiáramlása a megyeszékhelyről a környező falvakba (1990–2003 között 8%). Az általános szuburbanizációs trendektől eltérően a népesség előregedetebb a megyei átlagnál, aminek oka Miskolc rendszerváltozás utáni kedvezőtlen demográfiai és gazdasági átalakulásában keresendő (HARDI 2012).

A pécsi agglomerációt alkotó 21 település a székhelyt félkaréjban övezi, mert északi kiterjedését Mecsek és Komló vonzáskörzete gátolja. A 20 községből öt 1000 fő alatt volt még 2001-ben is további hét pedig az 500 lakost sem érte el. Az agglomeráció népessége a megyéhez hasonlóan csökkenő tendenciát mutat, ez azonban alapvetően a megyeszékhely miatt van így, hiszen 19 községnek nőtt a népessége. Legjobban a megyeszékhelyhez legközelebbi négy község tudta növelni népességét vándorlás révén, ugyanakkor a magas születési mutatók nagyrészt az agglomerációban magas számú cigány kisebbség miatt jellemzőek. Ezzel ellentétben a többségi lakosságot erőteljes előregedés sújtja és ütemesen csökken az agglomerációban a gyermekkorúak aránya. Megállapítható, hogy az agglomerációk és a nagyvárosi településeggyüttesek között több különbség van, aminek okai az eltérő gazdasági, társadalmi és politikai fejlődéséből adódik.

3. MÓDSZERTAN

Kutatási kérdéseinket alapvetően kvantitatív módszerekkel próbáltuk megválaszolni. Egyrészt településsoros, pártlistás választási eredményeket használtunk fel a 2002–2010 közötti három országgyűlési választásra. Másrészt a társadalomföldrajzi jellemzésekhez demográfiai, munkanélküliségi, iskolázottsági mutatókat vettük figyelembe.

Tanulmányunkban az agglomerációk és a településeggyüttesek az agglomerációk választásföldrajzi tipizálását hajtottuk végre, településre aggregált szavazatarányok középértékeivel, Fidesz és MSZP tengelyen. A továbbiakban Fidesz alatt a 2002-es Fidesz-MDF, majd 2006-tól Fidesz-KDNP-t értjük. Vizsgáltuk a pártok országgyűlési szavazatarányait 2002–2006–2010 között, valamint 2010-ben a pártstruktúra átrendeződését követően az LMP és a Jobbik eredményét, és térbeli jellemzőit is értékeltük.

A központok és a környező települések eltérő választásföldrajzi jellemzésére a Walks (2005) által használt központ–szuburbia egyensúlyi indexet használtuk. Ezzel a mutatóval össze tudjuk hasonlítani különböző területeken a pártok választási eredményeit, amit a

területegységenként a rájuk leadott szavazatarányainak hányadosából kapunk meg (*JANKÓ-KOMORNOKI 2008*). Mi az eredményeket felszoroztuk százszal, valamint központ és térsége, valamint agglomeráció vagy településegység és megye viszonylatában használtuk. Elemzésünkben a három országgyűlési választás eredményének számtani átlagát, valamint külön-külön is megnéztük a pártok indexének alakulását.

Kutatásunk során megvizsgáltuk a 2001 és 2011 évi népszámlások demográfiai adatainak és a választási eredmények alakulásának összefüggéseit. Feltevésünk szerint ugyanis a kiköltözők arányának növekedésével a választói preferenciák is módosulnak az agglomerációkban. A 2002, 2006 és 2010-es választási eredményeket a 2001 és 2011 évi népszámlálások és a 2006. évi továbbvezetett adataival vetettük össze. A Településföldrajzi Konferencia közvetlenül az országgyűlési választások után volt, ezért akkor még nem álltak rendelkezésünkre a 2014. évi hivatalos végeredmények. Ebből kifolyólag a legfrissebb országgyűlési választások eredményeit még nem dolgoztuk fel ebben a szakcikkben.

A mutatók összevethetősége érdekében a választási eredmények és a demográfiai mutatók megyei átlaghoz mért százalékpontos eltérését alkalmaztuk. Mindegyik év adatsorát a hozzá legközelebbi választási adatokkal, majd a mutatók három dátum közötti alakulását is összevetettük a választási eredmények alakulásával. Végül a 2001-2011 közötti demográfiai változásokat is összemértük mindhárom választás eredményeivel. A három lépcsős vizsgálat célja az volt, hogy csökkentsük az esetleges torzításokat. A társadalmi mutatók és a választásföldrajzi jellemzők közötti összefüggéseket a korreláció és regresszió módszerével próbáltuk leképezni. Ez a módszer alkalmas a függőségi kapcsolatok közötti összefüggések leírására (*NEMES NAGY 2009*). Mi ezzel a módszerrel a pártpreferenciák és a mutatók közötti kapcsolatokat vizsgáltuk. A települési szint alatti adatok hiányából és a KSH által lehatárolt agglomerációk alkalmazásából adódó pontatlanságokat és sajátosságokat az elemzés során figyelembe kell vennünk, ezért az eredményeket kevésbé tekinthetjük általánosíthatónak. A kvantitatív kutatáshoz szükséges adatokat a Nemzeti Választási Iroda, a KSH és a VÁTI Kft. adatbázisa szolgáltatta. A korrelációs és regressziós értékek kiszámításához az Excel 2010 és az SPSS 20 programot használtuk, a térképeket Mapinfo 10.5 programmal készítettük.

4. REGIONÁLIS SZEREPKÖRŰ NAGYVÁROSAINK VÁLASZTÁS-FÖLDRAJZI SAJÁTOSSÁGAI

A korábbi tanulmányok és a választások eredményei azt mutatták, hogy Debrecen és Győr jobboldali, míg Miskolc, Szeged és Pécs baloldali fellegvár volt, ezt a választások településre aggregált középértékei is alátámasztották (*2. ábra*). Ez 2010 után némiképp módosult, de alapvetően még ma is helytállóak ezek a megállapítások. A nagyvárosi településeket, térségeket az új választókerületi beosztás átszabta.

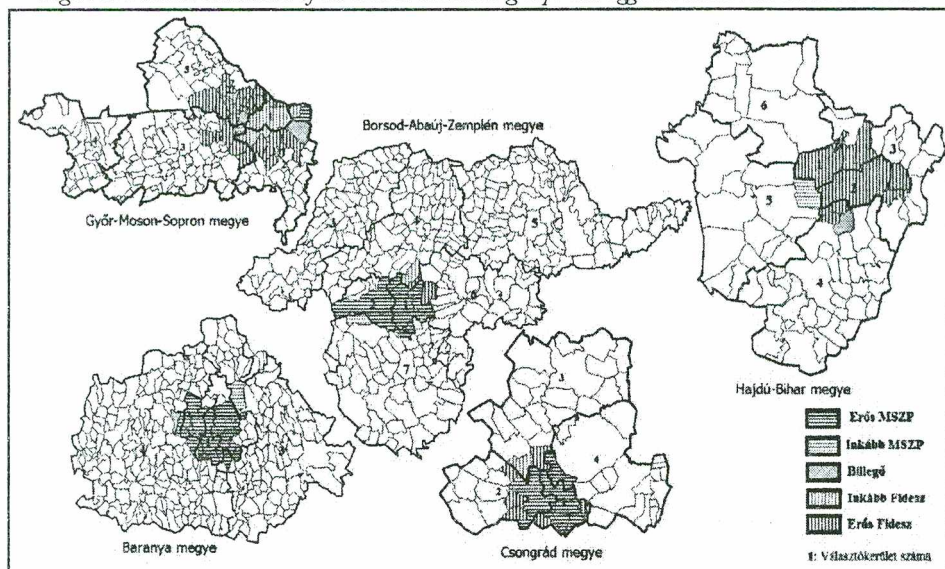
A választási földrajz egyik érdekes szegmense a választókerületek meghúzásának eredményekre gyakorolt hatásának vizsgálata. Ezek közül elterjedt módszer a „gerrymandering” és a választókerületek aránytalan meghúzása, a „malapportionment”. Klasszikus példa erre Elbridge Gerry kormányzó esete, aki feltűnő karéj alakú választókerületeket határolt le annak érdekében, hogy biztosan ő nyerje a választásokat

(KENNETH 2008). A gyakorlatban két szélsőséges módszerrel lehet elérni, hogy egy adott párt növelni tudja választási esélyeit.

A választókerületi beosztások kialakításánál a nemzetközi szakirodalom szerint több kritériumnak kell megfelelni. Ilyen kritérium az azonos népességszám, az etnikai diverzitás, földrajzi kompaktság, egybefüggő választókerületek. Továbbá törekedni kell arra is, hogy hasonló gazdasági, politikai és civil érdekcsoportokat soroljanak azonos kerületbe, a korábbi választókerületek formáját is figyelembe kell venni (WEBSTER 2013).

2. ábra: A vizsgált településgyűttek, agglomerációk pártpreferenciái 2002–2006 között
Figure 2: Political orientation of the studied settlement groups and agglomerations between 2002–2006

Forrás: <http://www.valasztas.hu/>, Szerk.: Vida Gy. 2014.

Ez a kritériumrendszer alapvetően egy amerikai mintaterületen kidolgozott modell, aminek nagyon nehéz megfeleltetni a magyarországi viszonyokat, de egy támpontnak megfelelő, amikor az új választókerületi beosztást analizáljuk. A társadalmi igazságosság kritériumrendszere mellett matematikai problémákat is felvet a megfelelő választókerületek kialakítása és beosztása, hiszen a megyehatár egy korlátozó elem. A megyék népességszáma nem egyenletesen oszlik el, így nehéz kialakítani egy teljesen arányos beosztást (BIRÓ – SZIKLAI – KÓCZY 2012).

Több kritériumnak megfelel az új beosztás, viszont néhány hiányosságot is fel lehet fedezni. Az azonos népességszám viszonylatában sokat javult az új rendszer, viszont az azonos gazdasági és politikai érdekcsoportok arányos lehatárolása némi kivetnivalót hagy maga után. Például a járáshoz képest sok helyen eltérő beosztást sikerült létrehozni. Továbbá sokszor társadalmilag és gazdaságilag szervesen a központhoz tartozó településeket helyeznek át egy másik választókerületbe, ami álláspontunk szerint több területen indokolatlan (2. ábra).

A választókerületi becsztás rövid elemzését követően a körpont–szuburbia egyensúlyi indexből következtethetünk a pártok szavazóbázisának térbeli eloszlására, a szervesen összetartozó települések választásföldrajzi tulajdonságaira (1. táblázat).

1. táblázat: A körpont szuburbia egyensúlyi index értékei, három országgyűlési választás alapján
Table 1: Value the city-suburban balance index, based on three parliamentary elections

Területi egységek	Részvételi arány	MSZP	Fidesz-KDNP* (2002-ben Fidesz-MDF)	SZDSZ, LMP
Baranya megye				
Körpont/szuburbia	101,45	106,31	94,37	113,99
Agglomeráció/megye	103,17	105,61	90,35	130,12
Borsod-Abaúj-Zemplén megye				
Körpont/szuburbia	101,22	110,58	91,95	122,33
Agglomeráció/megye	104,43	107,5	90,14	138,43
Csongrád megye				
Körpont/szuburbia	110,9	116,17	85,91	162,49
Településegységes/megye	103,58	114,75	89,55	130,64
Győr-Moson-Sopron megye				
Körpont/szuburbia	107,18	124,47	86,18	118,6
Agglomeráció/megye	99,17	106,29	94,79	113,72
Hajdú-Bihar megye				
Körpont/szuburbia	113,8	97,44	97,94	164,33
Településegységes/megye	104,33	94,24	104,83	117,32

Forrás: <http://www.valasztas.hu/>, Szerk.: Vida Gy. 2014.

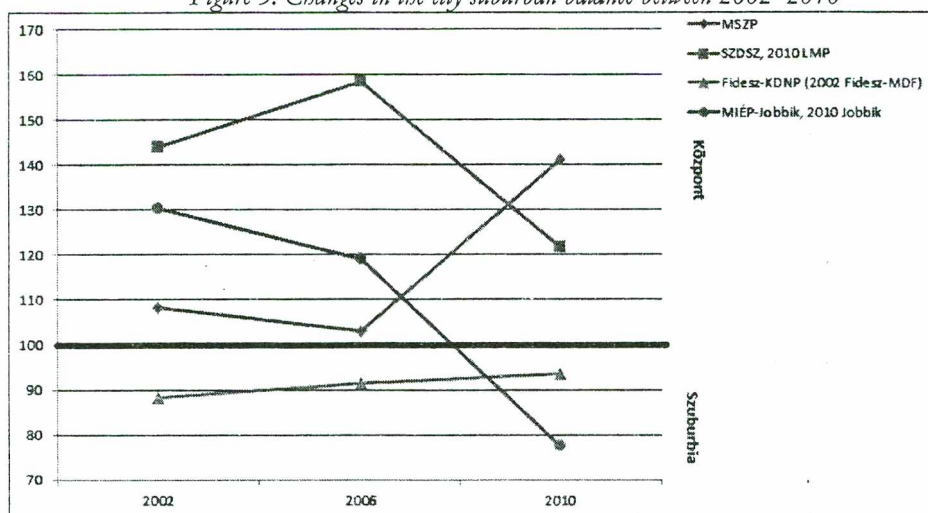
Az egyensúlyi indexből tapintható az MSZP urbánusabb jellege, míg a Fidesz–KDNP vidéken szerepel jobban. Az eredményekből megállapítható, hogy a debreceni településegységes értékei kissé ellentétesek az általános trendekkel. Itt a megyeszékhely erős jobboldali orientációját emelhetjük ki, valamint azt, hogy Debrecenen kívüli népesebb városokban erősebb a baloldal (Balmazújváros, Hajdúböszörmény, Berettyóújfalú).

Ami jól szemlélteti a településegységesek és az agglomerációk közötti különbséget, az a liberális, valamint zöld szavazók arányának térbeli eloszlása a kutatási területeinken. Mindenhol kirajzolódik a koncentráció a megyeszékhely és térsége javára a megyével szemben. Ahol inkább a baloldal szerepelt jól, ott a nagyvárosi térségben lényegesen nagyobb koncentráció jellemző az SZDSZ, valamint az LMP voksok eloszlására.

Az SZDSZ és LMP szavazók eloszlásából kirajzolódik a településegysétek és az agglomerációk közötti különbség. A központ-szuburbia egyensúlyi index a településegyséteknél erőtejesen a központi település felé billen el, viszont az agglomerációknál a kiegyenlítőds jellemző. Ennek a jelenségnek vélhetően több oka van. Álláspontunk szerint igazolódni látszik az, hogy a szuburbanizációban résztvevők által preferált településeknél mérhető a liberális és zöld politikai irányultság növekedése és ezzel a településegysétekhez képest az agglomeráción belüli kiegyenlítőds (JANKÓ-KOMORNOKI 2008). Továbbá a földrajzi sajátosságokat is érdemes megjegyezni, hiszen a két alföldi településegysétek településeinél magasabb volt a mezőgazdasággal foglalkozók aránya, így a kiscgazda hagyományok szerepe még most is fontos, hiszen az FKGP háttérbe szorulásával a Fidesz-KDNP, valamint a Jobbik is rendre jól szerepelt, szerepel ezeken a területeken. Ha 2002–2006–2010 között időben is megvizsgáljuk a pártok egyensúlyi indexét, akkor további elmozdulásokat is észrevehetünk (3. ábra).

3. ábra: A központ szuburbia egyensúlyi index változása 2002 és 2010 között
Figure 3: Changes in the city-suburban balance between 2002–2010

Forrás: <http://www.valasztas.hu/>, Szerk.: Vida Gy. 2014.

Az MSZP 2006-ig betölti a gyűjtőpárt szerepét, hiszen térben szinte teljesen kiegyenlítőds a támogatottságuk. Természetesen országosan érzékelhető volt az enyhe urbánus jellegük. 2010-re a párt támogatottságának jelentős csökkenésével a vidéki szavazók jelentős részét elvesztették és erőteljesen urbánus párttá váltak. Ez 2014-re az országos eredmények ismeretében láthatólag tovább erősödött. A Fidesz-KDNP enyhe rurális jellegén túl szavazóinak térbeli kiegyenlítőds jellemző. Ennek oka a pártstruktúra átrendeződése és így a Fidesz-KDNP, mint „centrális” gyűjtőpárt megerősödése volt. Az urbánus területeken az MSZP és LMP, vidéken a Jobbik átlagon felüli szereplése okozta a Fidesz-KDNP kiegyenlítőds felé elmozdulását.

Az SZDSZ-ről elmondható, hogy a legurbánusabb párttá vált az ezredfordulót követően. Ugyanígy a MIEP–Jobbik is főleg Budapest centrikus volt, de a nagyvárosokban is jól szerepeltek. Ami a 2010-es eredményekből kiolvasható, hogy a Jobbik egyértelműen rurális és részben regionális párt lett, ami oldódni látszik a 2014-es eredmények tükrében. Ennek magyarázata, hogy a párt populista megoldásokat kínált olyan problémákra, amivel a többi párt nem vagy csak részben foglalkozik. Nyugaton a bevándorlókkal kapcsolatban hasonló kommunikációval, hasonló eredményeket ért el a Lega Nord valamint az 1990-es években a helyi halászhalka érdekeit védő Bloque Nacionalista Galego, baloldali párt is Galíciában szerepelt kimagaslóan (ERINN 2011).

Az SZDSZ-hez képest az LMP kevésbé központ centrikus, az agglomerációkban egyenletesebb eredményeket érnek el, viszont a megyék többi részében lényegesen gyengébben szerepelnek. Ennek oka lehet, hogy míg a szabad demokraták egyértelműen liberális nézeteket vallottak, az LMP zöld és balközép párt. A 2013-as pártszakadás után egyértelműen elmozdultak a zöldpolitika és a harmadik utasság irányba.

A mintaterületeken egyértelműen kirajzolódott az LMP és a Jobbik támogatottságának inverz viselkedése. A fővároson kívül a regionális szerepkörű nagyvárosokban és vonzáskörzeteiben is megállapítható az urban-rural dichotómia.

A pártpreferenciák térbeli jellemzését követően a társadalmi mutatók és a politikai irányultság között próbáltunk kapcsolatot kimutatni. A demográfiai mutatók és a választási eredmények közötti összefüggések vizsgálatában a lineáris regresszió értékei kevés esetben mutattak egyértelmű, erős kapcsolatot.

Bár a két településeggyüttes esetében a kapcsolatok erősebbek, a kis elemszám miatt csak korlátozottan beszélgetünk egyértelmű függőségi kapcsolatokról. Az MSZP és a Fidesz eredményei nem mutattak lényeges kapcsolatot demográfiai mutatókkal és ezek is eltértek az egyes agglomerációkban. Szeged esetében a magasabb képzettségűek és a mezőgazdasági foglalkoztatottak aránya mutatott együttmozgást a Fidesz szavazóbázisának alakulásával, Miskolc esetében pedig negatív összefüggést az MSZP szavazatainak alakulásával. Közvetlen ok-okozati kapcsolatot azonban nem feltételezhetünk, inkább a rurálisabb területek jelzőszámaként jelentkezik e mutató. Pécs esetében a Fidesz eredményei 0,5-ös R^2 -t mutattak az időskorúak arányával, Győr esetében a fiatalok arányával pedig az MSZP mutatott negatív kapcsolatot.

A kis pártoknál az SZDSZ 2002-es és 2006-os szavazatarányai és a 2006. évi és a 2011. évi vállalkozássűrűséggel 0,306 és 0,465-os együttmozgást mutattak, jelezve a párt urbánus jellegét. Hasonlóan az urbánus jelleg magyarázhatja azt, hogy az LMP 2010 évi adatsorának 0,323-as értéke az egyetemi végzettségűek arányával. Liberális, majd zöld szavazatok aránya a diplomásokkal és érettségizettekkel 0,509-0,606 közötti regressziót mutattak, ami már egy komolyabb közepes kapcsolatot prezentál. Azonban ezen mutatók csak felszínes kapcsolatot jeleznek és nem következik belőlük, hogy akár a vállalkozók akár a diplomások politikai preferenciái kiszámíthatóak volnának ezzel a módszerrel. Inkább a település urbánus jellegét leíró mutatók esnek egybe a pártok urbánusságával, így köztük ok-okozati kapcsolatot nem feltételezhetünk.

Elemzésünk eredménye alátámasztja azt, hogy bár markáns területi jellemzők kimutathatóak és gyenge és közepes kapcsolat a képzettség, a munkaerő piaci helyzet és a

rétegpártok között; a tömegpártokkal gyakorlatilag nem kapunk komolyan értékelhető együttmozgást. Ennek oka egyrészt, hogy a tömegpártok széles társadalmi réteget vonzanak. Másrészt a településegységek és agglomerációk demográfiai és társadalmi tulajdonságai időben is folyamatosan változnak.

ÖSSZEGZÉS

Tanulmányunkban arra törekedtünk, hogy megvizsgáljuk a győri, miskolci és a pécsi agglomeráció, valamint a debreceni és szegedi településegységek néhány választási földrajzi jellemzőit. Hipotézisünk, miszerint ellentétes választói magatartás jellemzi a központi nagyvárost és az agglomeráció vagy településegységek további településeit a magyarországi regionális szerepkörű nagyvárosainknál is bebizonyosodott. A szocialisták 2006-ig teljesen jól reprezentálták a gyűjtőpárt szerepét, hiszen szinte teljesen kiegyenlítődött a támogatottságuk. 2010-re a párt támogatottságának jelentős csökkenésével a vidéki szavazók jelentős részét elveszítették és inkább urbánus párt lett. A Fidesz–KDNP enyhe rurális jellegén túl szavazóinak térbeli kiegyenlítődését tapasztaltuk. Ennek oka a pártstruktúra átrendeződése és így a Fidesz, mint centrális gyűjtőpárt megerősödése volt. A kutatási területeinken egyértelműen kirajzolódott az LMP és a Jobbik támogatottságának térbeli inverz viselkedése. A fővároson kívül a regionális szerepkörű nagyvárosokban és választókerületeiben is megállapítható az urban–rural dichotómia a két párt támogatottságában.

Megállapítható, hogy a korreláció és a lineáris regresszió módszere ilyen kutatási léptéken használva csak részben alkalmas a pártpreferenciák és a társadalomföldrajzi jellemzők közötti összefüggések megragadására. Közepes együttmozgás kimutatható a képzettség, a munkaerő piaci helyzet és a kispártok között, viszont ennek okai a pártok urbánus jellegéből is adódhatnak. A tömegpártokkal gyakorlatilag nem kapunk erős együttmozgást ezzel a statisztikai módszerrel. Valamint a városhatáron belüli szuburbanizáció és a nagyszámú külterületek módosító hatásai miatt bizonyos területeken érdemes lenne választóköri léptékben vizsgálni, valamint a nemzetközi szakirodalmakhoz hasonlóan összetettebb statisztikai módszerekhez (földrajzilag súlyozott regresszió, területi autokorreláció), valamint léptéktől függően empirikus módszerekhez folyamodni. A témakör kutatásában célszerű továbbvinni a választói magatartás térbeli megnyilvánulásainak részletesebb vizsgálatát, és ezt összehasonlítani a poszt-szocialista országok hasonló választásföldrajzi sajátosságaival.

IRODALOM

- BABBIE; E.R.** (2008): A társadalomtudományi kutatás gyakorlata. Balassi Kiadó, Budapest. 564 p.
- BAJMÓCY P.** (1999): A szuburbanizáció sajátosságai Pécs környékén. – In: Földrajzi értesítő 48. 1–2. pp. 127–138.

- BAJMÓCYP.** (2000): A "vidéki" szuburbanizáció Magyarországon, Pécs példáján. – In: Tér és társadalom 14. 2–3. pp. 323–330.
- BAYER J.** (2000): A politikatudomány alapjai. Napvilág Kiadó, Budapest. 431 p.
- BELUSZKY P.** (1999): Magyarország településföldrajza. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs. 584 p.
- BIRCH, S. – MILLARD, F. – POPESCU, M. – WILLIAMS, K.** (2002): Embodiment democracy. Palgrave macmillian e-BOOK, New York. 236 p.
- BIRÓ P. – SZIKLAI B. – KÓCZYÁ. L.** (2012): Választóközvetek igazságosan? Közgazdasági Szemle. 59.11. pp. 1165–1186.
- CSANÁDI G. – CSIZMADY A.** (2002): Szuburbanizáció és társadalom. In: Tér és társadalom 16. 3. pp. 27–55.
- CLOUTH, H. D.** (1976): Rural geography: an introductory survey. Pergamon, Oxford. 204 p.
- DUANY, A. – PLATER-ZYBERK, E. – SPECK J.** (2000): Suburban Nation. The Rise of Sprawl and the Decline of the American Dream. North Point Press, New York. 294.p.
- ENYEDI ZS. – KÖRÖSÉNYI A.** (2004): Pártok és Pártrendszerek. Osiris Kiadó, Budapest 304 p.
- ERINN, P. N.** (2011): Elections and cultural political economy: The Political Geography of Bloque Nacionalista Galego in the Galicia Autonomus Community. In: WARF, B. – LEIB, J. (szerk.): Revitalizing Electoral Geography e-Book. Ashgate Publishing Company, Burlington, pp. 75–96.
- HARDI T.** (2002): Szuburbanizációs jelenségek Győr környékén. In: Tér és társadalom 16. 3. pp. 57–83.
- HARDI T.** (2012): Győr, Miskolc és Pécs agglomerációja a vidéki szuburbanizációban. In: Somolydnyé Pfeil E. (szerk.): Az agglomerációk intézményesítésének sajátos kérdései. Publikon, Pécs. pp. 15–42.
- HEGEDŰS G.** (2007): Az Alföld 1990. és 2006 közötti választásföldrajzi sajátosságainak áttekintése. In: SZÓNOKY ANCSIN G. – PÁL V. – KARANCSI Z. (szerk.): A határok kutatója. Magyarságkutató Tudományos Társaság, Szeged–Szabadka. pp. 123–129.
- JANKÓ F. – KOMORNOKI M.** (2008): Szuburbanizáció és választási földrajz: átalakuló pártválasztás Budapest térségében. Tér és Társadalom. 22.4. pp. 115–134.
- KENNETH, C. M.** (2008): The original gerrymander. Political Geography. 27. 8. pp. 833–839.
- KOVACS, Z. – DINGSDALE, A.** (1998): Whither East European democracies? The geography of the 1994 Hungarian parliamentary election. Political Geography. 17. 4. pp. 437–458.
- KOVÁCS Z.** (2000): Voksok a térben. A magyar parlamenti választások földrajzi jellemzői. In: BÓHM A. –GAZSÓ F.-STUMPF I.- SZOBOSZLAI GY. (szerk.): Parlamenti választások 1998. Századvég Kiadó, Budapest. pp. 100–115.

- NEMES NAGY J.** (2009): Terek, helyek, régiók, a regionális tudomány alapjai. Akadémiai Kiadó, Budapest. 350 p.
- SHIN, M. – AGNEW, J.** (2011): Spatial Regression for Electoral Studies: The Case of the Italian Lega Nord. In: Warf, B. – LEIB, J. (szerk.): Revitalizing Electoral Geography e-Book. Ashgate Publishing Company, Burlington, pp. 59–74.
- SZABÓ B.** (2013): Az új parlamenti pártok szavazóbázisának jellemzői Budapest példáján. Politikatudományi Szemle. 22.3. pp. 92-116.
- TÍMÁR J. - BAUKÓ T.** (1999): A "város-vidék peremzóna" néhány sajátossága és szerepe az alföldi városok átalakulásában. In: Alföldi tanulmányok 17. pp. 94–111.
- WALKS, R. A.** (2005): City-suburban electoral polarisation in Great Britain, 1950-2001. Transactions of the Institute of British Geographers. 30.4. pp. 500-517.
- WEBSTER, G. R.** (2013): Reflections on current criteria to evaluate redistricting plans. Political Geography. 2013. 32. pp.1.3-14.
- [1] KSH Agglomerációk, http://www.ksh.hu/teruleti_atlasz_agglomeraciok
- [2] KSH Helységnevtár, <http://www.ksh.hu/apps/hntr.main>